

Na temelju takvih rezultata pisac ove studije sasvim ispravno zaključuje »Nacionalne identifikacije nema ni u hrvatskim ni u srpskim čitankama, dok u čitankama stare Jugoslavije nije izbjegavana. Socijalizam je očito imao rezerve prema nacionalnom, pa se i u jednim i drugim udžbenicima provodi antinacionalan odgoj, jer se nacionalno smatralo nešto kao privremeno što treba da pre-raste u internacionalno. Očito da se ta prognoza pokazala pogrešnom, jer je nacionalno pitanje postalo izrazit problem u svim višenacionalnim socijalističkim zemljama.« (str. 110.).

Zadnji dijelovi ove studije posvećeni su problemima autonomije sveučilišta, kao i autonomije znanosti i istraživanja, zatim problemima integracije i organizacije sveučilišta, kao i povezivanju studiranja i znanstveno-istraživačke djelatnosti, što ima posebnu znanstvenu i društvenu vrijednost.

Na kraju ovog prikaza zaključimo da se iz ovog pregleda sadržaja i osvrta na neke od dijelova ove studije vidi da se radi o vrlo značajnom znanstvenom djelu iz područja sociologije i politologije, a naročito da znači afirmaciju sociologije obrazovanja na našim sveučilištima i poticaj za daljnja istraživanja ove tematike, zato smatramo da će ova studija (udžbenik) biti od vrlo velike koristi svim studentima humanističkih i društvenih studija, i znanstvenim radnicima koji se bave sociološkim aspektima edukacije.

Ivan Vuković

Znanstveni svesci Društva za sociologiju kulture, Leipzig  
1. godište, broj 1, 1992., 64 str.  
ISSN 0941-343X

## KULTURSOZIOLOGIE (SOCIOLOGIJA KULTURE)

Ambicije — Aspekti — Analize

Društvo za sociologiju kulture iz Leipziga pokrenulo je početkom ove godine

časopis »Sociologija kulture«. Prvi broj izišao je sredinom siječnja. U jesen 1990. osnovano je Društvo za sociologiju kulture u Leipzigu. Kako je napisano u redakcijskom uvodniku prvog broja časopisa: **sociologija kulture** se budi! To je njezino radosno, ili pak žalosno uskrснуće, ovisno o tome kako se uzme. Često dovođena u pitanje, katkada smatrana nemogućom, povremeno se penjući do vrhunaca ili pak spuštajući se u empirijsku nizinu, stjecao se dojam da je sociologija kulture na permanentnoj vjetrometini. Da li je tome doista tako, ili se pak iza svojevrsne etikete što joj je pridana u stvari skrivaju sve moguće, a ponajmanje »sociološke«, namjere i shvaćanja?

Ako se pročitaju npr. u tematskim, redovnim ili izvanrednim brojevima kelnskog časopisa za sociologiju i socijalnu psihologiju ili u dijelu diskusija sociološke revije, rasprave o tome u posljednjih petnaest godina daju proturječne izvještaje. Njemačko i austrijsko društvo za sociologiju doduše imaju stručnu sekciju za sociologiju kulture, ali ni ona nemaju, izuzev informativnih biltena, specijalne publikacije. Ovo sociološko društvo, iako po brojnosti članstva još početnih mogućnosti ovim svescima latilo se pokušaja da stvori mogućnost sociološke rasprave na njemačkom govornom području otvarajući znanstvenu tribinu s područja sociologije kulture.

Namjera izdavača je da časopis izlazi četiri puta godišnje. Časopis nuka na suradnju sve one koji se bave kulturološkim istraživanjima i znanošću. Poziv je upućen svim istraživačima, znanstvenicima i studentima, podjednako djelatnima u društvenoznanstvenom kao i kulturnopolitičkom području. U časopisu će biti rasvijetljavane i predstavljane različite teoretske sklonosti, istraživački projekti i rezultati uključujući metodološke koncepte, metodičke instrumente kao i nastavne ponude, ako ustreba i kontroverzne! Svesci će biti tematski uređivani. U ovom prvom izdanju predstavlja se Društvo za sociologiju kulture sa svo-

jim namjerama i ciljevima, položajem i projektima.

O ciljevima društva, kao i pogledima na sociologiju kulture, u formi kraćeg intervjua govori njegov predsjednik Wolfgang Geier. Njegova razmišljanja usmjerena su s jedne strane na utemeljenje nastavnog predmeta sociologije kulture na sveučilištu u Leipzigu, a s druge strane na istraživačke projekte i izgradnju znanstvenog kadra u području sociologije kulture. I to u području izvan sveučilišta. On vidi razvoj sociologije kulture kroz tri polja djelovanja: prvo, potaći kulturološka istraživanja i njih teorijski unaprijediti, prvenstveno metodološki i metodički. Drugo, kulturološku izobrazbu unaprijediti i to kako u okviru sveučilišta tako i u izvansveučilišnim okvirima. Uz nastavni potrebno je promicati rad po projektima među istraživačkim radnim timovima. Za takav rad prva pretpostavka je kadrovska usavršavanje. Treće, društvo se i samo želi baviti istraživanjima. Smatra da je istraživačko usmjerenje sociologije kulture onaj instrument koji postmodernom industrijom društvu omogućuje da samo sebe razumije, da shvaća vlastitu javnu svijest, da nalazi vlastiti identitet. Intrigantan mu je pojam **humani kapital**. U društvima koja proživljavaju radikalne promjene, kao što je to slučaj i na istoku Njemačke, potrebno je posvetiti značajniju pozornost tome kako se ljudi sa svojim specifičnim sposobnostima, habitusima i spoznajama, primjerice kulturni radnici, prilagođavaju promjenama? Temeljna pretpostavka je da se povijest ne može korigirati unatrag. Tim više, perspektivno promatrano, treba empirijska istraživanja usmjeriti u razvoj vlastitih socijalnih projekata. Naglašava potrebu za empirijskim istraživanjima, da se induktivnim putem otvori i pojasni veza između socijalnog i kulturnog. Poticaj za takav pristup u vlastitim istraživanjima nalazi u američkim studijama zajednica 20-tih i 30-tih godina. Metodološki koncept temelji se na tri analitička sloja: 1. analiza socijalnog sadržaja shvaćenog kao potrebe; 2. analiza odgova-

rajućih objektivnih, to jest prostornih i vremenskih odnosa i 3. analiza vremenske situacije, duha vremena u obliku npr. javnog mnijenja. U pogledu suradnje društva s vanjskim partnerima naglašena je spremnost na kooperaciju sa inozemnim partnerima koji se kreću u istim okvirima, to jest ako rade na polju sociologije kulture. Već su uspostavljeni kontakti u Austriji, Nizozemskoj, Mađarskoj s tendencijom za širenjem suradnje. U eseju »**Sociologija kulture?**« ista autor bavi se definicijom predmeta i dimenzioniranjem. Razgovor o tome moguće je od opće afirmacije do pokušaja negacije. Polazi od Kroeber-Kluckhohn-ove definicije kulture, te zatim nešto eksplicitnije pojašnjava ključne pojmove kao što su sociologija struktura i kultura, priroda i kultura, društvo i kultura da bi naposljetku izložio koncepciju i njezina ishodišta, opisujući kulturne oblasti iz čije specifičnosti se izvode koncepti za empirijska istraživanja.

Predstavljena su i četiri projekta Društva za sociologiju kulture iz Leipziga. Njima istraživači kulture nastoje empirijski protumačiti socijalnu usmjerenost kulturnih procesa.

Projekt: Empirijsko istraživanje kulturnog preloma u Istočnoj Njemačkoj. Od jeseni 1989. odvijaju se u Istočnoj Njemačkoj procesi socijalne transformacije, između ostaloga socijalna preustrojanja, prevrednovanje dotadašnjih životnih iskustava i kulturnih obrazaca povezanih s personalnom krizom. Čupanje čovjeka iz smislene i vrijednosne povezanosti i iz toga proizašli slom socijalnog vrijednosnog sistema može se okarakterizirati kao kulturni prelom. U odvijanju tih procesa ljudi se dovode u nove socijalne kontekste u kojima se dosadašnje životno iskustvo naprosto ne može primijeniti, već se pojedinci moraju uživjeti u nove smislene strukture. Za pretpostaviti je da niti pojedinci niti društvo ne raspolažu s gotovim receptima za snalaženje u novonastalim okolnostima, nego da će se promjene drastičnije odraziti na stil života na selu, jer će tamo i promjene biti takove prirode da

će zahvaćati osnove životnih odnosa: drugo radno mjesto, vrijeme i kolege izazvat će masovno oslobađanje od tradicionalnih veza, seoske tradicije i sistema normi.

**Projekt:** Evaluacija ciljeva kulturnih projekata i zahtjeva. Projektom se želi procijeniti kriterije, sredstva i metode planirane ili pak sada postojeće i u praksi provedene planove u području kulturne djelatnosti a na temelju znanstvene obrade. Taj posao stalno dobiva na značenju pri novoj izgradnji kulturne infrastrukture, može pomoći pri savladanju razvojnih problema naročito tamo gdje inače trajno ne djeluje neka razvojna institucija. Da bi se ograničeni personalni, materijalni i financijski resursi što bolje iskoristili traže se izvanredni napor.

**Projekt:** Multikulturni rad u općinama novih saveznih zemalja. Rasprava oko pojma »multikulturno društvo« se ponovno aktualizira, prije svega povodom masovnije pojave azilantata. Pogodenima, stranim »su-gradanima«, izbjeglicama i onima koji traže azil su od male koristi njima upućeni govori političara. Isto tako se političkim debatama ne prevladavaju socijalni i etničko-kulturni izvori konflikata, što se očituju u nasilnim akcijama i klimi pogroma po gradovima. Multikulturni grad još uvijek nije realnost i on nastaje uporedo s rastom modernog društva. Veliki i značajni gradovi oduvijek su bili »multikulturna« društva. Moderno gospodarstvo i sociokulturni razvoj čitavih regija zemaljske kugle vode k internacionalizaciji tržišta radne snage, do opsežnijih kretanja na relaciji sjever-jug a s time se još uvijek pojačavaju tendencije za internacionalizacijom.

Istočnu Njemačku je taj proces zatekao nepripremljenu. Gubitak vlastitog identiteta, slabo uvažavana tolerancija spram »stranaca«, naglašene autoritarne strukture mišljenja i isto tako naglo nadošla socijalna nesigurnost pridonijeli su formiranju jednostrane receptivnosti. Sve to upućuje na potrebu obrade ove problematike i na formiranje centra iz kojeg će ti procesi biti koordinirani.

**Projekt:** Arhiv podataka.

Kroz ovaj projekt treba razviti specifičnu ponudu usluga u prikupljanju, arhiviranju, pripremanju i dokumentiranju empirijski relevantnih podataka za kulturno-sociološka istraživanja. I to ne samo za potrebe društva za sociologiju kulture, nego također i za širu javnost. Pretpostavlja se da će potreba za programima i mjerama u domeni ponovne izgradnje infrastrukture općina biti naglašena u području kulturnog i socijalnog djelovanja. Kompetencija u takvim pitanjima se značajno podiže ukoliko se odluke temelje na empirijski utvrđenom činjeničnom stanju. Ponuda je pored znanstvenih krugova također usmjerena političkim i kulturnopolitičkim čimbenicima s ciljem problemskog i analitičkog sažimanja. Projektom se predviđa izgradnja vlastitog fonda podataka društva za sociologiju kulture akumuliranih radom članova društva i obradom primarnih podataka. Preko područja vlastitog društva prikupljat će se empirijski materijal kulturoloških i srodnih istraživanja, obrađivati i pripremati za daljnje korištenje članovima, znanstvenicima i sveučilištima.

Kao specifičan učinak ovog projekta trebalo bi biti arhiviranje i dokumentiranje predavanja iz sociologije kulture i kulturne antropologije što se kao fundus može koristiti u nastavne svrhe ili za publiciranje.

Pod naslovom »Empirijsko istraživanje kao perspektiva sociologije kulture u novim saveznom zemljama« autor Hans-Joachim Klein piše o pomaku na ljestvici sistema vrijednosti s obzirom na globalne društvene promjene i potrebi preispitivanja onih pogleda i tumačenja koja su u 80-tim godinama kulturu »otkrivala« kao područje privatnog i javnog interesa. »Put u kulturno društvo« Fohrbeck/Wiesand) propagiran je upravo kao ideja vodilja za 90-te godine. Kad je sredinom 70-tih godina sociologija kulture pod tim imenom u Njemačkoj ponovno aktivirana bila je sužena na teorijsku i analitičku sociologiju (Tenbruck). Na tragu

tih manjkavosti istraživanje u sociologiji kulture nastoji prevladati dualizam »kulturnih činjenica« i »strukturnih činjenica« razmatranjem međudodosa u njihovu simboličkom međusobnom ispreplitanju. Ukratko, u svom pristupu autor otklanja jednostranost u metodologiji kulturoloških istraživanja pledirajući za to da empirijski postavljeno istraživanje u sociologiji kulture uključuje ukupnost metodoloških postupaka, dakle i one koji se kandidad žigošu kao »sociološka zabluda«.

Kao posljednje navodimo razmatranje autora Helmuta Soultta pod naslovom »Sociokultura kao predmet kulturološkog istraživanja«.

U slijedu nastojanja da se ponovno uspostavi jedinstvena njemačka država oživjele su rasprave o sociokulturi s predznakom »za« i »protiv«. Pri tome se na osobit način sudaraju kulturnopolitički razvoj i shvaćanja koja su preko 40 godina u svom učenju bila vezana za sistem i koja danas otežavaju traganje za zajedničkim kulturnim identitetom. Pojam sociokulture pojavio se u zapanonjemačkim kulturnopolitičkim raspravama početkom 70-tih godina. Njime se izražavala kritika na tradicionalistički kulturni pogon 50-tih i 60-tih godina i prema naslijeđenom shvaćanju kulture i baštine, a afirmativno se izražavalo spram društvenih pitanja i problema. Protestni val 68-mih priskrbio je sociokulturni prizvuk oslobođajućeg, demokratizacije, reformskog i poticajnog elementa u kulturnoj politici. Ali danas se izmijenio predznak pojma sociokulture. Ako je prije 20-ak godina poslužio pri razbijanju preživjelih pozicija i struktura u kulturnoj politici, danas se na praktično

polje sociokulture veže ništa manje konzervativni sistem upravljane kulture. Od onog trenutka kad je službena kulturna politika posegnula za tim pojmom otpočela je njegova inflatorna upotreba. Instrumentalizacija i državno stvaralaštvo kulturnog rada u socijalističkom periodu gotovo da su istrošili i moralno kompromitirali pojmovni aparat kojim su se služili tako da je postao neupotrebljiv. Negativna konotacija nije priskrbljena samo pojmovima poput »kulturno zajedništvo«, »socijalistički razvoj ličnosti« ili »kulturna ponuda« nego još više manje opterećenima poput »seoski klub«, »omladinski klub«, »narodna umjetnost« ili dapače »dom kulture«. Treba li sada doista pribjegavati izmjeni pojmovnika pa da bi se izbjeglo klopku pripremljenu za one koje je vrijeme pregazilo? Mora li se doista seoski klub preimenovati u zavičajno društvo, omladinski klub u sociokulturni centar i tome slično? Kako god se pojmovi što ih ona obuhvaća nazivali, sociokulturu treba shvaćati kao specifičnu društvenu pojavu koja označava prije svega socijalne determinante, ukorijenjenost kulturnih odnosa i procesa u način življenja.

Na kraju časopisa dan je prostor za izvještaj o aktualnostima iz kulturne prakse.

Kao što je i sam uvodničar naglasio, izdavanje časopisa poput SOCIOLOGIJE KULTURE znak je smionosti. Izdavači iz Leipziga smatraju da je vrijedilo pokušati. Oni su se izdavanja časopisa latili sa tridesetak članova upisanih u Društvo za sociologiju kulture, a dobrodošli su svi kompetentni i angažirani suradnici.

Stjepan Dolenc